

АБЫЛАЙ ХАН АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР
ЖӘНЕ ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ УНИВЕРСИТЕТІ
КАЗАХСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ
И МИРОВЫХ ЯЗЫКОВ ИМЕНИ АБЫЛАЙ ХАНА

**«Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ
халықаралық ғылым және білім беру
кеңістігінде 70 жылдық өркендеу»
Республикалық ғылыми-тәжірибелік
конференциясының материалдары**

**Материалы республиканской
научно-практической конференции
«КазУМОиМЯ имени Абылай хана
в международном научно-образовательном
пространстве: 70 лет развития»**

АЛМАТЫ, 2013

ГЕРМЕНЕВТИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДА

Абрахимова Г.Б. Для чего нужен переводческий заказ?	197
Akshalova B.N., Tileubayeva M.S. Psychological and pedagogical viewpoints in Mukhagalay Makataev's creativity	200
Баимбетова А.П. Метафора и сравнение в аспекте перевода	205
Бекбулатова С.А., Бекбулатов Т.Р. Перевод как средство развития коммуникативной компетенции студентов и его проблемы	210
Давлетова Г.Р. Перевод как социокультурный процесс понимания и коммуникации	215
Егембердиева З.А. Difficulties and features of translation of phrase logical units (on the basic of the English- Kazakh language)	218
Жампейіс Қ.М. Директивы как компоненты прагматического аспекта научно-технического текста	220
Кульмаханова Н.М Академическая мобильность в интеракционализации высшего образования Казахстана	224
Медетова М.Е. Герменевтические основания типологии переводческих ошибок	227
Мырзаева Д. Национально- культурная специфика фразеологизмов	231
Накыпбекова У. Адамның сезіміне қатысты тұрақты теңеулер жүйесінің лингвомәдени ерекшеліктері және оның аудармада берілуі	235
Тютөбаева А.М. Характеристика новостных текстов	238

ЭКСПО – 2017: РОЛЬ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО КЛАСТЕРА В СФЕРЕ МЕЖДУНАРОДНОГО ТУРИЗМА

Бельгибаев А.К. Направления развития международного туризма в Казахстане	243
Бельгибаев К.М., Бельгибаева Ж.Ж., Бельгибаев А.К. Планирование издержек производства и цен	248
Жылкыбаева М.И. Алматы облысында танымдық туризмді дамытудағы тарихи-мәдени ескерткіштер	252
Кәрімов Д.Ж. Қазақстан Республикасындағы туризмді дамытудың инновациялық стратегиясы	255
Оразбай Ж.К. Туризм саласында мамандардың шетел тілін игерудің қажеттілігі	260
Тусипбекова Г.М., Сапарбаева А.Б. Қазақстандағы туризмнің қазіргі кездегі жағдайы мен туризм инфрақұрылымының талдануы	263
Уайсова А.М. Туризм нарығындағы саяхат жасау уәждемесінің талдауы	267
Г.Д. Усенбаева, С.С. Рақымжанова Особенности развития и реализации научно-образовательного кластера в Республике Казахстан	270
Шаймарданова З.Д. ЭКСПО- 2017: От колониальной окраины до столицы международной выставки	274
Шакен А.Ш. Қазақстанда орнитологиялық туризмді дамыту мүмкіндіктері (қорғалжын қорығы мысалында)	278

Жылкыбаева М.И.
Рекреациялық география
және туризм кафедрасының аға оқытушысы
Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университеті

АЛМАТЫ ОБЛЫСЫНДА ТАНЫМДЫҚ ТУРИЗМДІ ДАМУДАҒЫ ТАРИХИ-МӘДЕНИ ЕСКЕРТКІШТЕР ОРНЫ

Резюме: В статье рассматриваются историко-культурные объекты, как важный элемент развития познавательного туризма, даны характеристики объектов, например Танбалы и Койлык, определены факторы развития и отрицательно влияющие факторы на развития познавательного туризма.

Ключевые слова: исторические и культурные туристические достопримечательности, когнитивный туризм, Танбалы, Койлык, петроглифы

Abstract: This article is about historical and cultural tourist sites and their role in developing tourism in Almaty region, also given analysis of sites such as Tanbali and Koylik. Author identifies positive and negative factors of tourism development.

Keywords: historical and cultural tourist sites, cognitive tourism, Koylik city, Tanbaly, petroglyphs

Өзекті сөздер: тарихи-мәдени ескерткіштер, танымдық туризм, Қойлық қаласы, Танбалы, петроглифтер

Айлар өтеді, жылдар жылжыйды, ғасырлар ғасырларға ұласады... Адамзаттың жүріп өткен тарихи ұлы жолы бүгінгі күнге артында қалдырған көз жауын алар, сәулетті сан-қырлы ескерткіштерімен, тарихтан сыр шертер, келер ұрпақ тағызым етер мәдени асыл мұраларымен жетеді. Әлемде ондай тарихтан қалған сырлы туындылар аз емес. Мысыр жеріндегі пирамидалар, «Әлемнің жеті кереметі», Қытай Ұлы қорғаны санасаң сан жетпейтін, бірақ бағаласаң баға жетпес тарихпен сыр қосқан адамзат өркениетінің шырқау биік көріністері жетерлік. Қазақтың кең байтақ даласы да ондай мұралардан кенде емес. Қазақ жері көнеден мәдениеттің ірі ошағы болған. Сақтар, ғұндар мекен еткен ұлы даланың бізге айтар сыры әлі көп. Ұлы Жібек жолының бойында орналасуы, ислам дінінің енуі т.б жағдайлар ел өмірінде, оның тарихында өшпес іздер қалдырды. Оны бүгінгі тарихи-мәдени мұралардан аңғару қиын емес.

Қазақстан ескерткіштердің саны және әр алуандығы жөнінен Үндістан, Қытай, Жерортатеңіздік мемлекеттерінен және Таяу Шығыс елдерінен кем түспейтін, ашық аспан астындағы өзгеше мұражай. Көптеп табылған археологиялық қазба мұрағаттары, Қазақстан аймағында өмір сүрген – сақ, савраматтар, ғұндар, үйсін, қаңлылар (б.ғ.д. бірінші мыңжылдық) кейіннен түріктер, қарлұқтар, оғыздар, қыпшақтар ежелгі тайпалардың көшпелі мәдениеті мен ер салған-жер игеруші өркениеті дамуының жоғары деңгейінің дәлелі. Қазақстанның мәдени мұрасы, оның аймағында өмір сүрген бар халықтардың құндылығының – 25 мыңнан астам археологиялық, сәулеттің, монументалды өнері мен тарихи өз үлесін қосқан жылжымас мүліктерін жинаған. Осынау байлықтарды қастерлеу бүгінгі ұрпақ алдындағы парыз. Осы бағыттағы үлкен бір қадам – «Мәдени- мұра» бағдарламасы болды. Бұл бағдарлама орны толмас құнды рухани, мәдени, экономикалық және әлеуметтік мәні бар асыл қазынамызды халық көзіне қайта жарқыратып көрсету, осы арқылы ұлттың өз тарихына деген құрметі мен болашағына деген сенімін арттыру мақсаттарын көздеді. Аталған бағдарламаның аясында алғашқы жылдардың өзінде 51 тарихи және мәдени ескерткіштерге қайта жаңғырту жұмыстары жүргізілді [1].

Мәдени – тарихи тарихи-мәдени ескерткіштері дамуына да зор әсер жеткілікті. Соның ішінде және табиғи-қорық мұра

Мінәжаттық және археологиялық ескерткіштері Қаратал, Басқан, Ле шаруашылығын қатар таулы алқаптардағы е орталығы болған Қойлық жібек жолының шығыс

Ғылыми-танымдық ескерткіштердің ең мағасырда гүлденген Х-ХІ (Қялық) қаласы болып археологиялық қазба орталығы болғанын дәл орнында мінәжаттық тартымдылығымен ерек ескерткіштері бар. Олар

- ежелгі қаланың саудагердің үйі мен кер

- орталық бөлігінде

- қаланың орталық

- қаланың солтүстік

Аталған ғимаратта табылған құндылықтар айғақтайтын маңызды м

Танбалы қорық -

ауданы, Алматы қал

батысқа қарай 4 км ж

ауданы 3800 га құра

уақыттағы ескерткіше

ортасынан ХІХ-ХХ ғас

қашалған орындар, пет

орналасқан. Олардың б

қазіргі кездегі халықтар

Кешеннің барлық кезең

сақталған шатқал бол

бағдарланған тас жаз

өзіндегі қола дәуірінің

нақтылы түрде көрсет

аяқталмаған суреттері

мөлшерде, 60-70 см де

тобы – ең анық, сымба

дәуірінің суреттері өте і

киімін киген» адам бей

Жылкыбаева М.И.
рекреациялық география
сының аға оқытушысы
Қ Ұлттық Университеті

МЫТУДАҒЫ

ы, как важный элемент
например Танбалы и
факторы на развития

остопримечательности,

their role in developing
oylik. Author identifies

lylik city, Tanbaly, pet-

Қойлық қаласы,

... Адамзаттың жүріп
ар, сәулетті сан-қырлы
етер мәдени асыл
ылар аз емес. Мысыр
қорғаны санасаң сан
өркениетінің шырқау
ғалардан кенде емес.
ен еткен ұлы даланың
ислам дінінің енуі т.б
бүгінгі тарихи-мәдени

ен Үндістан, Қытай,
үспейтін, ашық аспан
рағаттары, Қазақстан
ылар (б.ғ.д. бірінші
тайпалардың көшпелі
ы деңгейінің дәлелі.
бар халықтардың
менталды өнері мен
йлықтарды кастерлеу
м- «Мәдени- мұра»
әдени, экономикалық
ыратып көрсету, осы
ген сенімін арттыру
дың өзінде 51 тарихи

Мәдени – тарихи ескерткіштер - ел тарихы, халық мұрасы. Дей тұрғанмен бүгінде тарихи- мәдени ескерткіштер ел қазынасын толтыратын ресурс қана емес, туризм саласының дамуына да зор әсер етуде. Осындай тарихи-мәдени ескерткіштер Алматы облысында да жеткілікті. Соның ішінде ежелгі Қойлық қаласы мен «Таңбалы» мемлекеттік тарихи-мәдени және табиғи-қорық мұражайына ерекше назар аударсақ [2].

Мінәжаттық және ғылыми-танымдық туризмді дамытуға мүмкіндік беретін тарихи археологиялық ескерткіштердің үшінші тобына Балқаш-Алакөл алабына жататын Көксу-Қаратал, Басқан, Лепсі, Тентек өзендерінің орта ағысындағы егіншілік пен мал шаруашылығын қатар дамытуға мүмкіндік беретін құнарлы жазиралы жазықтар мен аласа таулы алқаптардағы ерте орта ғасырларда гүлденген сауда ғана емес, саяси-әкімшілік орталығы болған Қойлық (Қиялық), Екі оғыз (қос өзен) Колтұма сияқты қалалар мен Ұлы жібек жолының шығыс тармағының бойында орналасқан төрткүлдер болып табылады.

Ғылыми-танымдық туризмді дамытуға мүмкіндік беретін тарихи археологиялық ескерткіштердің ең маңыздыларының бірі Сарқан ауданының аумағындағы ерте орта ғасырда гүлденген X-XII ғасырларда қарлұқ қағанатының астанасы болған ежелгі Қойлық (Қялық) қаласы болып табылады. Оның орнында 1998-2007 жылдар аралығында жүргізілген археологиялық қазба жұмысының барысында әртүрлі өркениеттердің тоғысқан ірі сауда орталығы болғанын дәлелдейтін бірнеше туристік маңызы бар нысандар анықталды. Қала орнында мінәжаттық, ғылыми-танымдық туризмді дамытуға мүмкіндік беретін, тартымдылығымен ерекшеленетін мемлекеттік қорғауды қажет ететін бірнеше тарихи-сәулет ескерткіштері бар. Олардың қатарына төмендегі нысандарды жатқызуға болады:

- ежелгі қаланың оңтүстік-шығысындағы рабаттағы шығыс моншасы, хамам, бай саудагердің үйі мен керуен сарайы;

- орталық бөлігіндегі цитодельдегі мұсылман мешіті;

- қаланың орталық бөлігіндегі ел басышылары сарайларының орны;

- қаланың солтүстік-батыс шетіндегі будда храмы.

Аталған ғимараттардың салыну ерекшелігі мен қазба жұмыстарының барысында табылған құндылықтар Жетісу өңіріне тән қала құрылысы мен сәулет өнерінің өркендегенін айғақтайтын маңызды материалдық мұра болып табылады [3].

Таңбалы қорық – мұражайы Қазақстан Республикасы, Алматы облысы, Жамбыл ауданы, Алматы қаласынан 170 км солтүстік-батыста, Қарабастау кентінен солтүстік-батысқа қарай 4 км жерде орналасқан. Таңбалы қорық – мұражайы аумағының жалпы ауданы 3800 га құрайды. «Таңбалы» шатқалының аумағында жүзден астам әртүрлі уақыттағы ескерткіштер – қола дәуірінен біздің заманымызға дейінгі XIV-XII ғасырдың ортасынан XIX-XX ғасырға дейінгі аралықты қамтыған қоныстар, молалар, ертедегі тас қашалған орындар, петроглифтер және табыну ғимараттары (құрбан шалынатын жерлер) орналасқан. Олардың бәрі бірігіп үш мың жыл бойы біздің еліміздің көптеген ертедегі және қазіргі кездегі халықтарының тарихын нақтылы көрсететін археологиялық кешенді құрайды. Кешеннің барлық кезеңдердегі негізгі жартастарында 3000-ға жуық петроглифтер (I-VII топ) сақталған шатқал болып табылады. Ертедегі петроглифтер белгілі бір бағытқа ғана бағдарланған тас жазықтықтарға ойып жазылған. «Таңбалы» петроглифтер галереясы өзіндегі қола дәуірінің тайпаларының ертедегі мифологиясы негізіндегі көркем хикаяны нақтылы түрде көрсетеді. Петроглифтердің 1-ші тобы қола дәуірінің эскиздері және аяқталмаған суреттері болып табылатын, жануарлардың жеке кескіндері өте үлкен мөлшерде, 60-70 см дейін болатын 111 петроглифтерден құралған. Петроглифтердің 2-ші тобы – ең анық, сымбатты және көрікті. Мұнда ежелгі 432 петроглифтер орналасқан. Қола дәуірінің суреттері өте ірі, терең және мұқият қашап істелінген. Тек осы жерде ғана «шәйтән киімін киген» адам бейнесін көруге болады. Осы топта орта қола дәуірінің петроглифтері

басым, олар Таңбалы жартастағы суреттердің өте ежелгі және ең мәнерлі сериясын түзейді. Петроглифтердің 3-ші тобы қола дәуірінің 444 петроглифтерінен құралған, алайда олардың елеулі бөлігі келесі ғасырларда жаңаланған. Ертедегі композициялардың көпшілігі сақ уақытының және орта ғасырдың петроглифтерімен толықтырылған. Осы топтың петроглифтерін кеңістіктік шешу галереяға ыңғайланып орналаса отырып, қарама-қарсы жағынан оларды бақылауға жағдай жасайды. Петроглифтердің 4-ші тобы қасиетті орынның мәндік және композициялық орталығын түзейді. Мұнда 700 астам петроглифтер бар, олардың көпшілігі онша мәнерлі емес. Олар ертедегі темір дәуіріне, орта ғасырларға және жаңа уақыт кезеңіне жатады. Петроглифтердің 5-ші тобында 1000-нан астам жартастағы суреттер бар. Қола дәуіріне жататын жануарлар (денесінде жолақтары бар бұқалар, қабан-шошқалар, аттар және т.б.) бейнеленген бірнеше ірі панно, түйеге шегілген сәнді арба, жүк таситын арба, сондай-ақ шоқпарлылар және «күнбастылар» бейнелері жатады. Петроглифтердің 6-шы тобы шатқалдың орталық аймағынан біршама қашықтықта, бірақ бүгінгі уақытта экскурсиялық бағдарға енгізілмеген. Бұл жерде түркі дәуіріне жататын петроглифтер айтарлықтай бірегей және дәл осы кезеңнің ерекше жартастағы өнері ретінде құнды болып табылады. 7-ші топтың петроглифтері «Таңбалыдағы түрік кезеңіндегі 150-ден астам жартастағы суреттердің» негізінде, Таңбалының солтүстік жағындағы Сұңқарсай шатқалындағы петроглифтерге арналған жаңа бағдар болып табылады [4].

Аталған екі нысанды туризмнің ірі орталығына айналдыру үшін, әлеуметтік-экономикалық маңызы бар нысандарды толығымен қайта қалпына келтіріп, ашық аспан астындағы тарихи-археологиялық қорық-бақ ашу болашақтағы кезек күттірмес мәселелердің бірі болып табылады.

Жинақталған қолда бар деректерге талдау жасай отыратын болсақ, халықты еңбекпен қамтамасыз етумен қатар, әлеуметтік - экономикалық жағдайын жақсартуда маңызды орын алатын туризмді дамытуға мүмкіндік беретін бірнеше алғышарттарды атап өтуге болады. Олар:

- отандық және шетелдік туристерді көптеп тартуға мүмкіндік беретін табиғи және тарихи-мәдени ескерткіштердің халықаралық маңызы бар Алматы-Өскемен, Алматы-Жаркент-Қорғас, Алматы-Ташкент тас жолы мен темір жолдарға жақын орналасуы;

- рухани материалдық мұралардың мол қоры сақталған Алматы облысында халықтың жиі қоныстануы;

- облыс әкімшілігінің туризм бөлімінің ғылыми-танымдық, спорттық туризмді дамытуға баса назар аударуы.

Тарихи-археологиялық ескерткіштердің мол қоры шоғырланған Алматы облысын танымдық туризмнің ірі орталығына айналдыру мәселерін шешуді тежейтін бірнеше факторлар бар. Олар:

- тарихи-мәдени ескерткіштерге баратын жол қатынасының нашар болуы;

- тарихи-мәдени ескерткіштер қатынас жолдарына жақын орналасқанымен олардың отандық және шетелдік туристердің талғамына сәйкес келмеуі;

- тарихи-мәдени мұралар сақталған орындар жөнінде ақпараттық деректердің аздығы мен арнайы туристік бағыттардың болмауы;

- қаржы тапшылығына байланысты тарихи археологиялық ескерткіштер орналасқан елді мекендерде туризм мен демалысты дамытуға мүмкіндік беретін инфрақұрылымдардың қалыптаспауы;

- қазба жұмыстары жүргізілген Қойлық қаласының орнындағы археологиялық ескерткіштерді қайта қалпына келтіріп, ашық аспан астындағы тарихи-этнографиялық қорықтар ашу ісіне қаржының бөлінуі.

Үш мың жыл
Алматы облысы
археологтардың,
қоймай, рекреант

1. <http://www>
 2. <http://vizi>
 3. Байпаков К
- 2004 г. //NomadKazak
4. Жанпейс Е

ҚАЗАҚ

Abstract: The
The author gives an

Keywords: i

Туризмді да
инновациялық стр

табылады. Туризм

- сапасы, хал

төтеп беретін өні

жолымен туризмд

- республика

- тарихи-мә

пайдалану;

- халықтың

туристік қызмет к

- тұрғындард

- мемлекетт

қимылының тиімд

- шағын жән

Қазақстан Р

жүзеге асырылад

асыруы және хал

ізгілік сипатын, б

адам құқықтары м

қатар әділеттік пе

мемлекеттердің ш

Алға қойылғ

- туризм сал

- туристік қы

- туризм и

негіздерін одан әр

Үш мың жылдық көппенділер тарихын, аңыз бен тәрбиелі өлең-жырларды арқау еткен Алматы облысындағы мәдени-тарихи ескерткіштерді бүгінгі күнде тарихшылардың, археологтардың, этнографтардың, басқа да ғылым өкілдерінің қызығушылығын оятып қана қоймай, рекреанттар мен шетелдік туристердің де назарын аудартуда.

Қолданылған әдебиет тізімі:

1. <http://www.madenimura.kz/>
2. <http://vizitkazakhstan.kz/>
3. Байпаков К.М., Железняков Б.А. О мусульманской культуре на средневековом городище Каялык в 2004 г. //NomadKazakhstan, 2005, №4-С50-57.
4. Жанпеис Е.Ж., Железняков Б.А. О деятельности заповедника-музея «Танбалы». А., 2011.

Кәрімов Д.Ж.

Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ магистранты

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ТУРИЗМДІ ДАМУДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ СТРАТЕГИЯСЫ

Abstract: This article discusses the innovation strategy of tourism development in Kazakhstan. The author gives analysis of priority types of tourisms and trends.

Keywords: innovation, tourism, strategy, infrastructure, industry, crisis

Туризмді дамытудың мақсаттары мен қағидалары арқылы туризмді дамытудың инновациялық стратегиясы туризмді дамытудың мақсаты арқылы жүзеге асыру өзекті болып табылады. Туризмді дамытудың мақсаты:

- сапасы, халықаралық туристік рынок жағдайында өндіруге, сатуға және бәсекелестікке төтеп беретін өнім өндіруге және сатуға қабілетті, рентабельді туризм индустриясын құру жолымен туризмді экономиканың табысы жоғары салаға айналдыру;
- республиканың туристік әлеуетін арттыру;
- тарихи-мәдени және табиғи-рекреациялық ресурстарды сақтау және ұтымды пайдалану;
- халықтың барлық жіктерінің туристік ресурстарға қол жеткізуін қамтамасыз ету, туристік қызмет көрсетуге деген сұранысты барынша қанағаттандыру;
- тұрғындардың жұмыспен қамтылуын ынталандыру;
- мемлекеттік және жеке құрылымдардың туризм саласындағы өзара бірлескен іс-қимылының тиімділігін арттыру;
- шағын және орта кәсіпкерлікті дамыту болып табылады.

Қазақстан Республикасында туристік саланы дамыту мынадай қағидаттардың негізінде жүзеге асырылады, әрбір адамның демалу және бос уақытын өткізуге деген құқығын іске асыруы және халықтар мен мемлекеттер арасындағы өзара түсіністік пен ынтымақтастықтың ізгілік сипатын, бейбітшілік пен сыйластық, нәсіліне, жынысына, тілі мен дініне қарамастан, адам құқықтары мен негізгі бостандықтарын сақтаудың қажеттілігі туындап отыр. Сонымен қатар әділеттік пен егемендік, саяси, экономикалық және әлеуметтік жүйесіне қарамастан, мемлекеттердің ішкі ісіне қол сұқпау, туризмді тұрақты дамыту қажет [1].

Алға қойылған мақсаттарды іске асыру үшін мынадай міндеттерді шешу қажет:

- туризм саласындағы мемлекеттік саясатты жандандыру;
- туристік қызметті реттеу жүйесін жетілдіру;
- туризм индустриясының құқықтық, ұйымдастырушылық және экономикалық негіздерін одан әрі дамыту;